

İstanbul Örnekleminde İnternet ve Bilgisayar Bağımlılığının Yaygınlığı ve Farklı Etkenlerle İlişkisi

Prevalence Factors for Internet and Computer Addiction in İstanbul Sample

Dr. İtir TARI CÖMERT,^a
Dr. Kültegin ÖGEL^a

^aYeniden Sağlık ve Eğitim Derneği,
İstanbul

Geliş Tarihi/Received: 20.11.2008
Kabul Tarihi/Accepted: 13.01.2009

Yazışma Adresi/Correspondence:
Dr. İtir TARI CÖMERT
Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği,
İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
itir@yeniden.org.tr

ÖZET Amaç: 1990'lı yıllardan itibaren hayatımıza girişi hızlanmış olan internet günümüzde toplumsal yaşantının en önemli öğelerinden birisidir. Her alandaki bilgiye hızlı ve kolay ulaşım olanağı sağlayan internetin ve bilgisayarın günlük yaşamımızda kapladığı yeri yadsımak mümkün değildir. İnternet ve bilgisayar kullanımının yol açtığı sağlık sorunlarından biri de bağımlılıktır. Bağımlılık sorununun yanı sıra internet kullanımının ortaya çıkarttığı problemlerden başka bir tanesi de internetin suç alanı olarak kullanılmasının getirdiği risklerdir. Bu çalışmalar sonucunda "internet bağımlılığı" adlı yeni bir kavram literatürdeki yerini almıştır. Halen internet bağımlılığı tanısının konması konusunda tartışmalar yürütülmektedir. Bu tanımın yeni sınıflandırma sistemleri içinde yer alması beklenmektedir. Bu alanda yapılan araştırma sayısı ise şu an için oldukça azdır. Bu çalışmada internet ve bilgisayar bağımlılığının İstanbul lise öğrencileri arasındaki yaygınlığının araştırılması hedeflenmiştir. Amaç internet ve bilgisayar bağımlılığı yaygınlığı ve bu bağımlılığı etkileyen faktörleri tespit etmektir. **Gereç ve Yöntemler:** Bu araştırma Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği tarafından yapılmış olan "Gençlik Anketi" araştırmasının verileri ile gerçekleştirilmiştir. Örneklem seçiminde çok basamaklı küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bunun için ilk aşamada, İstanbul'un farklı bölgelerinden ve sosyoekonomik düzeyinden 15 ilçe seçilmiştir. Alan çalışması 2006 yılının Kasım ve Aralık ayında yapılmıştır. Araştırmada örneklem büyüklüğü 2209 kişiden oluşmaktadır. İstatistiksel işlemler SPSS 8.0 programı ile yapılmıştır. **Bulgular:** Örneklem %48.6'sı kız, %51.4'ü erkektir. Araştırmaya katılanların örneklem yaş aralığı %96.4'ü 16 yaş ve altı, %3.6'sı 17 yaş ve üstü olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan örneklem grubunda bağımlılık tanısı için gerekli olan en az 5 ölçütü karşılayanların yaygınlığı %4.5 olarak bulunmuştur. **Sonuç:** Konuyla ilgili tüm dünyada çalışmalar devam etmektedir. Bu tanı kategorisinin, diğer geçerlilik ve güvenilirlik araştırmalarına gereksinimi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnternet, yaygınlık, bağımlılık

ABSTRACT Objective: The internet which has increasingly made its way into our lives since the 90's has become one of the most important elements of our social lives. It is not possible to deny the place that the internet and computers take up in our daily lives providing us with the means of fast and easy access to the sources of all kinds of information. One of the health problems that internet and computer usage causes is addiction. One of the problems revealed by the use of internet in addition to the addiction problem is the risks brought by the use of internet as a crime area. As a result of these studies, a new concept, namely, "internet addiction" has made its way into the literature. Currently, debates are underway regarding the diagnosis of internet addiction. It is expected that this definition will be included in the new classification system. There are currently very few studies conducted in this subject. This study aims at determining internet and computer addiction among high school students in İstanbul. The aim is to determine the extent of the internet and computer addiction along with the factors that effect it. **Material and Methods:** This study has been performed using the data collected by the "Youth Survey" conducted by the Yeniden Health and Education Society. Multi level cluster sampling method has been used in the determination of the samples. To do this, in the first stage, 15 districts have been chosen throughout various areas of İstanbul with various socio-economic backgrounds. Field work has been conducted during the months of November and December of 2006. The sample pool consisted of 2209 people. The statistical calculations have been conducted, using the SPSS 8.0 program. **Results:** 48.6% of the sample was girls, 51.4% was boys. 96.4% of the sample that have taken part in the studies was below the age of 16, 3.6% was aged 17 and above. It has been determined that 4.5% of the sample had fulfilled the minimum of five criteria that are needed to diagnose addiction. **Conclusion:** Research regarding the matter is underway throughout the world. This diagnostic category is in need of other validity and reliability studies.

Key Words: Internet, prevalence, addiction

İnternet ve bilgisayar, hayatımızda olan geleneksel olayların ve durumların da yerini tutmaya başlamıştır. Böylece internet ve bilgisayar kişisel ya da kişiler arası olarak kullanılmaktadır. Bu durum, insan-makine, insan-insan etkileşimlerine yeni bir boyut getirmiştir.¹⁻³ Tüm bu olanakların yanında internetin aşırı ve yoğun kullanımından doğan sorunlarda ortaya çıkmaktadır.⁴⁻⁶

İnternetin yaygınlaşması ve hayatımıza girmesi 1990'lı yılların başından itibaren hız kazanmıştır. Her alandaki bilgiye hızlı ve kolay ulaşım olanağı sağlayan internetin, bilgisayarın günlük yaşamımızda kapladığı yeri yadsımak mümkün değildir. Aynı zamanda internetin kullanım alanlarının fazlalığından ve anonim olmanın verdiği rahatlıktan dolayı bu devasa alan bazen yasa dışı faaliyetlere de zemin oluşturabilmekte ve adli mekanizmanın ilgi alanlarından biri haline gelmektedir. Bu alanlar hem suç hem mağdur bilimi açısından önem taşımaktadır. İnternet ortamını bir suçun merkezi haline getirmek yeni bir suç alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu alanlar "siber suçlar alanı" olarak adlandırılmaktadır.⁵⁻⁶

"İnternet bağımlılığı" yeni bir kavram olarak literatürdeki yerini almıştır. İnternet bağımlılığı tanısının konması konusunda tartışmalar yürütülmektedir. Bu tanının yeni sınıflandırma sistemleri içinde yer alması beklenmektedir. Bu nedenle internet bağımlılığı tanısı hakkında yapılan araştırma sayısı günden güne artmaktadır. İnternet bağımlılığı konusunda birden fazla tanım kullanılmaktadır. "Yoğun internet kullanımı", "internet bağımlılığı" veya "patolojik internet kullanımı" olarak adlandırılması konusunda tartışmalar devam etmektedir.^{3,8-10}

Genel olarak madde kötüye kullanımı ve bağımlılık ölçütlerinin internet bağımlılığı alanına yansıtılması ve bu ölçütler üzerinden bir değerlendirme sistemi geliştirilmesine çalışılmaktadır.¹¹ Herhangi bir sınıflama sistemine henüz girmemesi ve üzerinde genel anlaşma sağlanmış bir tanımının olmaması nedeniyle kendine en yakın bozuklukmuş gibi düşünülen DSM IV-TR patolojik kumar oynama ölçütleri Young tarafından yorum-

lanarak 8 maddelik bir değerlendirme ölçeği oluşturulmuştur.¹² Sekiz ölçütten 5 ya da daha fazlasına "evet" yanıtının verilmesi, internet bağımlılığı olarak kabul edilmektedir.^{6,13}

Yapılan bazı çalışmalarda internet bağımlısı olarak nitelendirilebilecek kişilerin oranı toplam kullanıcıların %1.98'i ile %3.5'i arasında değişmektedir. Ayrıca internet bağımlılığı açısından risk altında olabileceği düşünülen kullanıcıların oranı ise %8.68 ile %18.4 arasında bulunmuştur.^{14,15} İtalya'da 16 yaş grubunda internet bağımlılığı tanısı alanların oranı %5.4'tür.¹⁶

Avrupa'da 2007 yılında internet kullanım oranının %43.4 olduğu düşünülürken; 2007 yılının ilk yarısında Türkiye'de halkın %22.5'inin internete erişim olanağı bulunmaktadır. 2007 yılının tümü için ülkemiz nüfusunun dörtte birinin internet erişimi olduğu, %34.3'ünün son 3 ay içinde bilgisayar kullandığı, %32.2'sinin ise internete girdiği Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan çalışmada ortaya çıkmıştır. İnternet kullanımında artış oranı 2000-2007 yılları arasında Avrupa genelinde %231 iken Türkiye'de %700'dür.¹⁷ Bu bulgu, internet ve bilgisayar kullanımının yaygınlığı hakkında bilgi vermektedir. İnternet ve bilgisayar kullanımının getirdiği sağlık sorunlarından birisi ise bağımlılıktır. Bu alanda yapılan araştırma sayısı oldukça azdır. Bu çalışmada internet ve bilgisayar bağımlılığının lise öğrencileri arasındaki yaygınlığı ve bunu etkileyen etmenlerin araştırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ÖRNEKLEM

Bu araştırma Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği tarafından yapılmış olan "Gençlik Anketi" araştırmasının verileri ile gerçekleştirilmiştir. Örneklem seçiminde çok basamaklı küme örnekleme yöntemi kullanıldı. Bunun için ilk aşamada, İstanbul'un farklı bölgelerinden ve sosyoekonomik düzeyinden 15 ilçe seçildi. Her ilçenin 10. sınıf öğrenci sayısının ağırlığına göre o ilçede çalışmaya alınacak öğrenci sayısı belirlendi. İlçede yer alan okul ve öğrenci sayısına göre örnekleme alınacak okul sayısı bulundu. Sınıfların ortalama öğrenci sayısına göre

re her ilçede ulaşılabilecek derslik sayısı saptandı. İlçede yer alan genel ve meslek liselerindeki tüm derslikler içinden sistematik randomizasyon ile bu derslikler seçildi.

Araştırma İstanbul'un 15 farklı ilçesinde 32 değişik okulda, 86 sınıfta ve 2209 öğrenci üzerinde yapıldı. Bu örneklem büyüklüğüyle araştırmada %1'den %50'ye olan sıklıklar, kabul edilebilir kesinlik sınırları içinde olmaktadır (power %90, tahmin edilen kesinlik sınırı %1'den %50'ye \pm 5). Araştırmada toplam 2306 uygulama yapılmış, ancak istatistiksel işlemler eksik ve yanlış doldurulan formların çıkarılmasından sonra geriye kalan 2209 form üstünden yapılmıştır.

ARAÇLAR

Araştırmada kullanılan soru formu, sosyodemografik etkenler, madde kullanımı, internet/bilgisayar kullanımı, aile ilişkileri ve riskli davranışları araştıran 174 sorudan oluşmaktadır. Formda internet/bilgisayar kullanımını araştıran sorular 8 adettir. Bu sorular DSM IV'te yer alan kumar bağımlılığı sorularından elde edilenlerdir ve Young tarafından ölçütler temel alınmıştır.

UYGULAMA

Alan çalışması 2006 yılının Kasım ve Aralık ayında yapılmıştır. Anketler, her ilçede anketör olarak görevlendirilen ve özel olarak eğitilen rehber öğretmenler aracılığıyla yapılmıştır. Toplam 28 rehber öğretmen anketör olarak çalışmıştır. Uygulama sırasında güvenilirliği arttırmak için sınıf öğretmenlerinin bulunmamasına özen gösterilmiştir. Anketler isim verilmeden doldurulmuş ve karışık olarak, kapalı bir zarf içinde toplanmıştır. Her anketör, anketin yapıldığı günkü sınıf mevcudunu kaydetmiş ve sınıfta olmayanlar kişi sayısı not edilmiştir. Form bilgisayara girişleri optik okuyucu ile yapılmıştır. Bu anketin uygulanması sırasında araştırmaya katılan öğrencilerin bilgilendirilmiş onamaları alınmıştır.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Analiz aşamasında beşli likert tipi olan cevaplar değerlendirmeyi kolaylaştırmak için ikili (dikotom) hale getirilerek değerlendirilmiştir.

Ankette bulunan 8 adet internet bağımlılığı sorusunda hiçbir zaman-bir kere/çok seyrek/ara sıra cevaplarını verenler birleştirilip o madde için "hayır"; sık sık-her zaman/sürekli cevaplarını verenler birleştirilip "evet" yanıtı verenler olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Bağımlılık tanısı, ölçütlerden en az 5'i birlikte olduğunda konmuştur.

Ebeveynlerin eğitim düzeyleri okuma yazma bilmeyenler, ilköğretim mezunları ve orta öğretim mezunları birleştirilerek okuma yazma bilmeyen ve ilköğretim adı altında; lise ve yüksek okul mezunları ise lise ve üstü bir okuldan mezun adı altında işleme alınmıştır. Ailenin aylık gelir düzeyinde 1000 TL bir sınır olarak belirlenmiştir. Bu soruya "bilmiyorum" diye cevap verenler değerlendirmeye alınmamıştır.

Lojistik regresyon değişkenler kategorilere ayrılmıştır. On yedi yaş ve altı bir grup, 18 yaş ve üstü bir grup altında birleştirilmiştir. Genel lise, meslek lisesi ve diğer lise kategorisi ile özel okul, Anadolu ve süper lise kategorisi iki ayrı grup olarak alınmıştır. Evde yaşayan kişi sayısı 2 ve altı ile 3 ve üstü olarak iki grup haline getirilmiştir.

Yaygınlık ve sosyodemografik etkenler frekans, iç tutarlılık Cronbach alfa katsayısı, bağımsız değişkenlerin bağımlılık üstüne olan etkisi ise lojistik regresyonla saptanmaya çalışılmıştır. İstatistiksel işlemler SPSS 8.0 programı ile yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırma formunda kullanılan bağımlılık tanısı ölçütlerini içeren 8 sorunun iç tutarlılık incelenmesi Cronbach alfa yöntemiyle yapılmış olup, alfa değerinin 0.853 ile yüksek bir işlerlik ve iç tutarlılık gösterdiği saptanmıştır.

Araştırmada örneklem büyüklüğü 2209 kişiden oluşmaktadır. Cinsiyet oranları birbirine oldukça yakındır (Tablo 1). Örneklemin önemli bölümünün 16 yaş ve altında olduğu, anne ve babaları ile birlikte yaşadığı, babalarının eğitim düzeyinin ilköğretim olduğu dikkati çekmektedir.

TABLO 1: Örneklemin sosyodemografik özellikleri.

	n	%
Cinsiyet		
Kız	1072	48.6
Erkek	1134	51.4
Yaş		
16 yaş ve altı	2125	96.4
17 yaş ve üstü	79	3.6
Okuduğu Okulun Tipi		
Genel	879	39.9
Anadolu-Süper	638	28.9
Meslek	499	22.6
Özel	147	6.7
Diğer	41	1.9
Kardeş Sayısı		
Hiç	216	9.8
1	858	38.9
2	544	24.7
3 ve daha fazla	586	26.6
Evde Birlikte Yaşanılan Kişi		
Anne-baba birlikte	1993	90.6
Anne	117	5.0
Baba	30	1.4
Akraba	51	2.3
Evlat edinilenler	8	0.4
Evde Yaşanılan Kişi Sayısı		
3 ve altı	338	15.3
4 ve üstü	1865	84.7
Ailenin Gelir Düzeyi		
1000 TL ve altı	872	39.5
1000 TL ve üstü	616	27.9
Bilmiyorum	721	32.6
Anne Eğitim Düzeyi		
Okuma yazma bilmiyor- ilköğretim	1456	66.1
Orta öğretim ve üstü	747	33.9
Baba Eğitim Düzeyi		
Okuma yazma bilmiyor-ilköğretim	1143	52.2
Lise ve üstü	1047	47.8

Genel örneklem içinde en yaygın olarak gözlenen ölçütler, internette geçirilen zamanda artış ve internette planladığından uzun süre geçirmedi. Bağımlılık tanı ölçütlerinin her birinin görülme yaygınlığı Tablo 2'de verilmiştir.

En az 1 ölçütü karşılayanların yaygınlığı %46.1 (n= 316), 2 ölçütü karşılayanların %21.7 (n= 149) iken, 3 ve 4 ölçütü karşılayanların yaygınlığı

sırasıyla %13.3 (n= 91) ve %7.9 (n= 54)'dur. Bağımlılık tanısı için gerekli olan en az 5 ölçütü karşılayanların yaygınlığı %4.5 (n= 31) olarak bulunmuştur. Yaygınlık 6 ölçüt için %3.2 (n= 22), 7 ölçüt için %2.5 (n= 17) ve 8 ölçüt için %0.9 (n= 6)'dur.

Bağımlılık tanısı alanlar içinde ölçütlerin görülme yaygınlıkları da Tablo 2'de verilmiştir. Bağımlılık tanısı alanlar içinde en yaygın görülen ölçütler ise ilk 4 ölçüt olan internette geçirilen zamanda artış, internette planladığından uzun süre geçirme, internette geçirilen süreyi kısaltmayı deneme ama başarılı olamama, hayatlarındaki kişilerin internette geçirdikleri süreden şikâyet etmeleridir.

Sosyodemografik değişkenler arasında cinsiyet, yaş, okul türü, kardeş sayısı, evde yaşayan kişi sayısı, aile gelir durumu, anne ve babanın eğitim düzeyi değerlendirmeye alınmıştır. Sosyodemografik etkenler içinde sadece cinsiyetin internet/bilgisayar bağımlılığına etkisinin belirgin olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Riskli davranışlar arasından kavga etme, okuldan, evden kaçma, birisini yaralamak, kendine zarar vermek, suç, esrar kullanma ve düşük okul başarısı değerlendirmeye alınmıştır. Kavga etme, okuldan ve evden kaçma, yaralama davranışının internet bağımlılığında belirleyici olduğu saptanmıştır.

Boş zamanları değerlendirme etkinlikleri arasında Taksim'e gitmenin, futbol oynamanın internet/bilgisayar bağımlılığına etkisinin belirgin düzeyde olduğu gözlenirken; televizyon seyretme, konsere, sinemaya, müzeye, kursa gitmenin ise etkili olmadığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada internet ve bilgisayar bağımlılığının İstanbul'daki lise öğrencileri arasında yaygınlığı ve bunu etkileyen etmenlerin araştırılması amaçlanmıştır. Oldukça yeni sayılabilecek bu sorun hakkında ilginç veriler elde edilmiştir. Son yıllarda yaygın bir sorun olarak gözlenen bu alanda, yeterli bilgilerin olması, önleme ve tedavi için önem taşımaktadır.

TABLO 2: Bağımlılık ölçütlerinin genel örneklem içinde ve internet/bilgisayar bağımlılığı ölçütlerinden en az üçünü karşılayanlar arasında görülme yaygınlığı.

Bağımlılık ölçütleri	Genel örneklem içinde her bir ölçütün görülme yaygınlığı		Bağımlılık tanısı alanlar içinde her bir ölçütün görülme yaygınlığı	
	n	%	n	%
Harcanan zaman artışı	1109	50.9	357	94.2
Planlanandan uzun süre geçirmek	1059	48.6	360	95.0
Süreyi kısaltmayı deneme	550	258	271	71.5
Hayatındaki kişilerin şikâyeti	597	35.2	327	86.3
Aile, arkadaşlar veya okulun ihmali	358	16.6	247	65.2
Zarar görmeye rağmen kullanmaya devam etmek	309	14.4	227	59.9
Zamanın büyük birçoğunu ayırmak	597	26.8	305	80.5
Uykusuz kaldığı günlerin sıklığının artması yemek alışkanlığının bozulması	299	13.9	197	52.0

TABLO 3: Sosyodemografik etkenlerin, risk davranışı ve boş zamanları değerlendirme biçimlerinin internet/bilgisayar bağımlılığına etkisi.

	B	Wald	Sig	R	Exp(B)	%95 Güven aralığı	
Sosyodemografik etkenler							
Cinsiyet	1.0650	35.7286	.0000	.1757	2.9009	2.0458	4.1133
Yaş	-.1221	.0928	.7606	.0000	.8850	.4034	1.9419
Okul türü	-.2296	1.5791	.2089	.0000	.7948	.5555	1.1372
Kardeş sayısı	.2406	1.5027	.2203	.0000	1.2720	.8658	1.8688
Evde yaşayan kişi sayısı	-.0683	.1151	.7344	.0000	.9340	.6296	1.3856
Aile gelir durumu	.2651	2.2234	.1359	.0143	1.3036	.9200	1.8470
Baba eğitim düzeyi	.3391	3.0112	.0827	.0304	1.4037	.9570	2.0587
Anne eğitim düzeyi	-.1480	.5272	.4678	.0000	.8625	.5785	1.2858
Riskli davranışlar							
Kavga etme	.3930	8.4991	.0036	.0631	1.4814	1.1332	1.9157
Okuldan kaçma	.7654	13.2986	.0003	.0832	2.1498	1.4294	3.2201
Evden kaçma	.9116	9.5642	.0020	.0681	2.4884	1.3964	4.4345
Yaralama	.4778	9.0253	.0027	.0656	1.6126	1.2841	2.3642
Okul başarısı	-.3137	2.9743	.0846	-.0244	.7307	.5051	1.0211
Kendine zarar verme	.0102	.0035	.9525	.0000	1.0102	.7389	1.4266
Esrar kullanma	-.2686	1.1341	.2869	.0000	.7644	.5516	1.4261
Suç	.2716	2.6720	.1021	.0203	1.3121	.9931	1.8826
Boş zamanları değerlendirme							
Taksim'e gitme	.4097	5.6908	.0171	.0481	1.5063	1.0758	2.1090
Futbol oynama	.5349	14.0170	.0002	.0868	1.7072	1.2903	2.2589
Konsere gitme	.8287	3.5218	.0606	.0309	2.2903	.9639	5.4421
Film ya da tiyatroya gitme	.0681	.0568	.8116	.0000	1.0704	.6116	1.8735
Müzeye gitme	-.1542	.5459	.4600	.0000	.8571	.5694	1.2902
Televizyon seyretme	.1057	.1450	.7034	.0000	1.1115	.6450	1.9156
Kursa gitme	.0270	.0224	.8811	.0000	1.0273	.7215	1.4628

İnternet bağımlılığı psikoaktif madde, alkol ve kumar bağımlılığına göre daha erken yaşlarda başlıyor gibi gözükmektedir. 2007 yılında Çin'de yapılmış 12-18 yaş grubunu kapsayan 2620 kişilik örnekleme sahip araştırmada internet bağımlısı olduğu tespit edilenlerin yaş ortalamaları 14.8 ± 1.4 yıldır. Araştırmamızda ise yaş grupları arasında önemli bir fark gözlenmemiştir. Ancak örneklem grubumuzda en yüksek yaştan 19 olduğu da göz önüne alınmalıdır. Bu nedenle daha büyük yaş gruplarıyla karşılaştırmalı çalışmalara gereksinim vardır.¹⁸

Araştırmamızda, internet/bilgisayar bağımlılığının yaygınlığı %4.5 olarak bulunmuştur. Bu bulgu, diğer araştırmalarla uyumludur. Ancak bu araştırmanın sadece İstanbul örneklemini ile sınırlı olduğu unutulmamalıdır. Yaygınlık verileri araştırmalara göre değişmekle birlikte %13.8 ile %40 arasındadır. Sorunun yaygınlığı çok yüksek gözükmemektedir. Ancak öğrencilerin %21.2'si bağımlılık tanı ölçütlerinden en az 3 ve 4 ölçütü karşılamaktadır. Bu bulgu, internet bağımlılığı tanısı için gerekli eşik değerinin altındaki öğrenci sayısının oldukça yüksek oranda olduğunu göstermektedir. Bu nedenle daha düşük eşik ölçütleri ile değerlendirme yapılırsa, yaygınlığın daha yüksek çıkacağı söylenebilir. Ancak sorunu ruhsal bir bozukluk düzeyinde değerlendirmek için, bu eşik ölçütlerinin amacı karşıladığı düşünülebilir.¹⁹

Genel örneklem içinde en yaygın olarak gözlenen ölçütler internette geçirilen zamanda artış, internette planladığından uzun süre geçirmedir. Bu gençlerin internet ve bilgisayar ile önemli bir zaman harcadığının göstergesidir. Bu teknolojilerle harcanan zamanın artmasının, psikososyal gelişim üstüne olumsuz etkilerinin olabileceğinin üzerinde durulmaktadır.²⁰

Yapılan diğer araştırmalarda olduğu gibi, bizim araştırmamızda da erkek olmanın internet/bilgisayar bağımlılığı için bir risk olduğu gözlenmiştir. Genelde internet bağımlılığı erkeklerde kızlardan 2 veya 3 kat daha fazla görülmektedir.¹⁸ Bizim araştırmamızda da bu riskin, erkeklerde kızlara göre yaklaşık 3 kat fazla olduğu söylenebilir. Önleme ça-

lışmalarının erkeklerde yaygınlaştırılmasının öneme inanıyoruz.

Riskli davranışlar arasından kavga etme, okuldan, evden kaçma, yaralama davranışının internet bağımlılığında belirleyici olması, bu gençlerin hiperaktif özellikler gösterdiğinin bir işareti olarak yorumlanabilir. Bu davranışların hiperaktif gençlerde sık görüldüğü belirtilmektedir.^{21,22} Suç, madde kullanımı ve kendine zarar verme davranışı gibi antisosyal davranışlar olarak belirtilen davranışlarla ilişkisinin olmaması ise, internet bağımlısı gençlerin davranış bozukluğu riskinin daha düşük olduğunu gösteren bir bulgu olarak değerlendirilebilir.²³ Okul başarısı ile internet bağımlılığı arasında belirgin bir ilişkinin saptanmaması ise, internet bağımlılığı olan gençlerde okul başarısının başka etkenlerden kaynaklandığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Okul başarısızlığının birçok başka etkenden etkilendiği de yapılan araştırmalarla bulunmuştur.²⁴

Taksim'e gitmek, futbol oynamak gibi boş zamanları değerlendirme etkinliklerinin internet bağımlılığıyla ilişkili bulunması, bu gençlerin hiperaktif özelliklerini destekler niteliktedir. Yapılan başka araştırmalarda da, internet bağımlılarında yüksek haz arama davranışının, haz arama davranışının ise dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan gençlerde yüksek olduğu gösterilmiştir.^{1,19}

Araştırmada kullandığımız ölçütler, geçerli ve güvenilir olduğu gösterilmiş halen kabul görmüş olan ölçütler değildir. Konuyla ilgili tüm dünyada çalışmalar devam etmektedir.²⁵ Ancak ölçütlerin iç tutarlılığının yüksek olması, bu ölçütlerin iyi bir ölçüm aracı olabileceği işaretini vermektedir. Bu tanı kategorisinin diğer geçerlik ve güvenilirlik araştırmalarına gereksinimi olduğu kanaatindeyiz.

Yeterli geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmamış olan tanı ölçütlerinin kullanılması, araştırmamızda elde edilen verileri de tartışılır hale getirmektedir. Ancak elde edilen verilerin ilgili araştırmalara yön gösterebileceği inancındayız.

Tanı kategorisinin oluşmasına yardımcı olacak araştırmalar kadar, internet bağımlılığına yol açan etkenleri belirleyecek nedenselliği sorgulayan araştırmalara da gereksinim vardır. Bu bağımlılık kategorisine yönelik olarak yapılacak farklı müdahalelerin karşılaştırıldığı, etkinlik çalışmalarının da önemli olduğunu vurgulamak istiyoruz.

SONUÇ

Bilgisayar ve internetin kullanım alanlarının çokluğu nedeni ile toplumlarda kapladığı yer giderek artmaktadır. Bu artış sadece bağımlılık tanımını içine girebilecek problemleri beraberinde getirmekte, aynı zamanda siber alemin karanlık yüzü olarak tanımlanabilecek suç siteleri, pornografik içerikli siteler gibi suç unsuru teşkil edecek konularında hayatınızdaki yerini arttırmaktadır. Günümüzde sadece bilgisayar ve internet bağımlılığı hakkında araştırmaların çoğalması ve tanı ölçütlerinin kesinleştirilmesi çalışmalarının hız kazan-

ması tüm bu sebeplerden dolayı yeterli olmamaktadır. Çocuk ve gençleri internet ve bilgisayar kullanımından kaynaklanacak problemlerden korumak için bilgilendirmemiz gerekmektedir. Bu noktada çocuk ve gençlere "güvenli internet kullanımı" hakkında bilgi verilmelidir. Tüm bu bilgiler ışığında riskli davranışlar ve bağımlılık ilişkisini düşündüğümüzde; benzer bir ilişkinin bilgisayar, internet bağımlılığı ve siber alemde ortaya çıkabilecek suç unsurları ve\veya suçun mağduriyeti açısından da kurulabileceği görülmektedir. Önleme faaliyetlerinin temel ilkesi olan risk faktörlerini azaltacak ve koruyucu faktörleri fazlaştıracak çalışmaların bilgisayar ve internet için her yönü ile düşünülerek planlanması ve uygulamaya geçirilmesi bu noktada önem kazanmaktadır. Dünyada ve ülkemizde meydana gelen gelişmeler ve internetin sağladığı iyi ve kötü yönlü olanaklar neticesinde koruyucu çalışmaların gerekliliği sağlıklı çocuk ve gençler yetiştirmek için ön koşullardan bir tanesi haline gelmektedir.

KAYNAKLAR

- DiMaggio P, Hargittai E, Neuman WR, Robinson JP. Social impacts of the internet. *Annu Rev Sociol* 2001;27(1):307-36.
- Rettie R. An Exploration of flow during internet use. *Internet Research: Electronic Networking Applications and Policy* 2001;11: 103-13.
- Rubin AM. The uses and gratifications perspective of media effects. In Bryant J, Zillmann D, eds. *Media Effects: Advances in Theory and Research*. 2nd ed. New York: Lawrence Erlbaum; 2002. p.25-548.
- Gross EF, Juvonen J, Gable SL. Internet use and well-being in adolescence. *J Soc Issues* 2002; 58: 75-90.
- Kraut R, Patterson M, Lundmark V, Kiesler S, Mukopadhyay T, Scherlis W. Internet paradox. A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *Am Psychol* 1998;53(9):1017-31.
- Joinson, AN. *Understanding The Psychology of Internet Behaviour: Virtual Words, Real Lives*. New York: Palgrave Macmillan Press; 2003. p. 85-113.
- Young KS. Internet addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *Cyber Psychology and Behavior* 1998;1(4):395-401.
- Morahan-Martin J, Schumacher P. Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior* 2000;16:13-29.
- Shaffer HJ, Hall MN, Vander Bilt J. "Computer addiction": a critical consideration. *Am J Orthopsychiatry* 2000;70(2):162-8.
- Wang W. Internet dependency and psychological maturity among college students. *Int J Hum Comput Stud* 2001;55(6):919-38.
- Morris M, Ogan C. The internet as mass medium. *J Communication* 1996; 46(1): 39-49.
- Mitchell P. Internet addiction: a genuine diagnosis or not? *Lancet* 2000;355:632.
- Yellowlees PM, Marks S. Problematic internet use or internet addiction? *Computers in Human Behavior* 2007;23:1447-53. Derginin sayısı??
- Whang LS, Lee S, Chang G. Internet over-users' psychological profiles: a behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyberpsychol Behav* 2003;6(2):143-50.
- Johansson A, Götestam KG. Problems with computer games without monetary reward: similarity to pathological gambling. *Psychol Rep* 2004;95(2):641-50.
- Pallanti S, Bernardi S, Quercioli L. The Shorter PROMIS Questionnaire and the Internet Addiction Scale in the assessment of multiple addictions in a high-school population: prevalence and related disability. *CNS Spectr* 2006; 11(12):966-74.
- Yalçın SS, Kondolot M. internet ve çocuk. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci* 2008; 4(6):82-7.
- Cao F, Su L, Liu T, Gao X. The relationship between impulsivity and Internet addiction in a sample of Chinese adolescents. *Eur Psychiatry* 2007;22(7):466-71.
- Shapira NA, Goldsmith TD, Keck PE Jr, Khosla UM, McElroy SL. Psychiatric features of individuals with problematic internet use. *J Affect Disord* 2000;57(1-3):267-72.

20. Lynn DE, Lubke G, Yang M, McCracken JT, McGough JJ, Ishii J, et al. Temperament and character profiles and the dopamine D4 receptor gene in ADHD. *Am J Psychiatry* 2005;162(5):906-13.
21. Baus J, Kupek E, Pires M. [Prevalence and risk factors associated with drug use among school students, Brazil] *Rev Saude Publica* 2002;36(1):40-6.
22. Yen JY, Ko CH, Yen CF, Wu HY, Yang MJ. The comorbid psychiatric symptoms of Internet addiction: attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD), depression, social phobia, and hostility. *J Adolesc Health* 2007; 41(1):93-8.
23. Loeber R. Antisocial behavior: more enduring than changeable? *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1991;30(3):393-7.
24. McWhirter JJ, McWhirter BT, McWhirter EH, McWhirter RJ. *At risk youth a comprehensive response for counselors, teachers, psychologist and human service professionals*. 3th ed. Toronto: Thomson Brooks/Cole; 2004. p. 57-76.
25. Öztürk Ö, Odabaşoğlu G, Eraslan D, Genç Y, Kalyoncu A. İnternet bağımlılığı: kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi* 2007;8(1):36-41.